

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته: تاریخ

گرایش: ایران اسلامی

عنوان پایان نامه:

بررسی وضعیت سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران در دوره ی صفویه

نام دانشجو: مجید بابائی

استاد راهنما:

دکتر سید هاشم آقاجری

۱۳۹۱/۲/۱۷

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته: تاریخ

گرایش: ایران اسلامی

عنوان پایان نامه:

بررسی وضعیت سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران در دوره صفویه

نام دانشجو: مجید بابائی

استاد راهنما:

دکتر سید هاشم آقاجری

استاد مشاور:

دکتر سید محمد حسین منظورالاجداد

۱۳۹۱/۲/۱۷

بسمه تعالی

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

خانم / آقای **مجید بابایی**
 با عنوان: **پژوهی رهنویسی سیاسی در آیین شورایی ایران از لوره‌ی صفویه**
 در تاریخ **۹۱/۲/۱۷** ارائه کردند.
 اعضای هیات داوران نسخه نهایی این رساله را از نظر فرم و محتوا تایید کرده است و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می‌کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنمای اصلی	سید محمد علی آقاوند	استادیار	
۲- استاد راهنمای دوم			
۳- استاد مشاور اول	سید محمد حسن محمدی	استادیار	
۴- استاد مشاور دوم			
۵- استاد ناظر	محمد علی شیخ‌دین	استاد	
۶- استاد ناظر	فرمان بازرگان	استادیار	
۷- استاد ناظر			
۸- استاد ناظر			
۹- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	محمد علی شیخ‌دین	استاد	

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

اینجانب..... دانشجوی رشته..... تاریخ..... ورودی سال تحصیلی.....
مقطع..... دانشکده..... اینجانب..... می شوم کلیه نکات مندرج در آئین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته های علمی مستخرج از پایان نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین نامه فوق الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع پتام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:.....
تاریخ:.....
۱۳۹۱/۲/۲۴

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است، بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته تاریخ
دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار
۱۳۸۱/۲/۲۷ در دانشکده ادبیات و علوم انسانی
مجموعه آقای دکتر مسعود قائم مقامی، مشاوره سرکار خانم اجناب آقای دکتر سید محمد حسن فنون اخبار
و مشاوره سرکار خانم اجناب آقای دکتر
از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات، دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب، مجید عبیدی، دانشجوی رشته تاریخ، مطلع کارشناس ارشد،
تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

۱۳۹۱/۲/۲۴

مجید عبیدی

تقدیم به پدر دانش‌دوست و مادر مهربانم

سپاس و قدردانی

سپاس و حمد خدایی را سزاست که حقایق و معارف اسلام را به مردم آشکار ساخت و برای ره جویان، راه‌های سرچشمه‌ی آن را هموار گردانید تا بتوانند از منبع زلال و گوارای آن، اصول و فروعش را بشناسند و خدا را سپاس بی‌شمار که آن اصول و فروع را بر پایه دلیل و برهان، استوار نمود تا با علم و ادراک آن، از آن پیروی کنند و راه حق را از باطل تشخیص دهند.

در اینجا بر خود واجب می‌دانم که از تمامی اساتید و معلمان عزیز و گرانقدر بخصوص جناب آقای دکتر سید هاشم آقاجری و همچنین دکتر سید محمد حسین منظور الاجداد که مسئولیت راهنمایی و مشاوره این پایان نامه را برعهده داشتند، سپاس‌گزاری و قدردانی نمایم.

همچنین از تمامی کسانی که به نحوی در نگارش و نشر این پایان نامه، اینجانب را یاری نمودند،

بی‌نهایت سپاس‌گزارم.

چکیده:

یکی از اقلیت‌های دینی ساکن ایران در دوره‌ی حکومت صفویه، یهودیان ایران بودند. در دوره‌ی حکومت صفویان، قدرت سیاسی و نفوذ اجتماعی علما و روحانیون که غیر مسلمانان را کافر می‌دانستند از جمله عواملی بود که وضع زندگی یهودیان ایران را در این دوره به صورت نا مطلوبی رقم زده بود. یهودیان که حضور دیرینه‌ای در تاریخ ایران داشته‌اند فراز نشیب‌ها و پیچیدگی‌های بسیاری را به خود دیده‌اند. در گذر جوامع اسلامی اقلیت‌های دینی مختلف مانند مسیحیان، یهودیان، زرتشتیان و سایر اقلیت‌ها همگی به عنوان «اهل ذمه» شناخته می‌شدند. حقوق و آزادی‌های اجتماعی این اقلیت‌ها با مسلمانان یکسان نبود اما آنان دارای حق مالکیت، حق حیات و حق شکایت و دادرسی به حاکمان را داشته‌اند و از سوی دیگر آنان باید به دولت جزیه هم پرداخت می‌کردند. در این میان وضعیت یهودیان ایران در دوره صفوی، وضعیت یکسانی نداشته است و سیاست هر یک از شاهان صفوی با دیگری کاملاً متفاوت بود و در یک دوره یهودیان ایران دچار فشار و سخت‌گیری‌های بسیار زیادی از جانب حکومت بوده‌اند و در دوره‌ای از آزادی‌های نسبی برخوردار بوده‌اند. این نوشتار بر آن است تا به بررسی وضعیت سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران در دوره‌ی حکومت صفویه و نحوه‌ی تعامل شاهان صفوی با این اقلیت دینی در این محدوده‌ی زمانی بپردازد.

کلیدواژه‌ها: یهودیان ایران، حکومت صفویه، اهل ذمه، جزیه، اقلیت‌های دینی.

صفحه	عنوان
۱	مقدمه:
فصل اول	
۵	کلیات تحقیق
۶	۱-۱ بیان مسأله:
۷	۱-۲ صورت بندی تحقیق
۸	۱-۳ هدف و ضرورت تحقیق
۸	۱-۴ سوالات تحقیق
۹	۱-۵ فرضیات تحقیق
۹	۱-۶ جنبه جدید بودن و نوآوری
۹	۱-۷ پیشینه تحقیق
۱۰	۱-۸ بررسی منابع
۱۱	۱-۹ روش تحقیق
۱۲	۱-۱۰ شیوه ی نگارش:

فصل دوم

۱۳	پراکندگی جغرافیایی یهودیان ایران
۱۴	۱-۲ یهودیان اصفهان
۱۶	۲-۲ یهودیان فارس

- ۳-۲ یهودیان خوزستان..... ۱۶
- ۴-۲ یهودیان همدان..... ۱۷
- ۵-۲ یهودیان لار..... ۱۸
- ۶-۲ یهودیان کاشان..... ۱۹

فصل سوم

- ۲۲..... بررسی اوضاع سیاسی و اجتماعی یهودیان در آغاز عصر صفوی
- ۱-۳ دوران حکومت شاه اسماعیل اول صفوی، سیاستهای کلی شاه اسماعیل اول صفوی نسبت به یهودیان ایران:..... ۲۳
- ۲-۳ دوران حکومت شاه طهماسب صفوی؛ اوضاع سیاسی، اجتماعی یهودیان ایران در این دوره.. ۲۹
- ۳-۳ دوران حکومت شاه اسماعیل دوم صفوی، اوضاع سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران در این دوره..... ۳۶
- ۴-۳ حکومت شاه محمد خدابنده: اوضاع اجتماعی و سیاسی یهودیان ایران..... ۳۹

فصل چهارم

- دوره‌ی حکومت شاه عباس اول صفوی، و اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی یهودیان..... ۴۱
- ۱-۱-۴: اوضاع سیاسی و اجتماعی، یهودیان ایران در دوره‌ی اوج قدرت حکومت شاه عباس اول..... ۴۲
- ۲-۱-۴- فتوای شیخ بهایی نسبت به یهودیان ایران:..... ۴۷
- ۳-۱-۴- ماجرای ابوالحسن لاری..... ۵۱
- ۴-۱-۴: اوضاع اقتصادی یهودیان ایران در دوره حکومت شاه عباس اول..... ۶۱

فصل پنجم

بررسی وضعیت سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران در دوره‌ی حکومت جانشینان شاه عباس اول ۶۸

۵-۱ حکومت شاه صفی اول: دوران آرامش و سکون برای یهودیان ایران ۶۹

۵-۲ وضعیت یهودیان ایران در دوران حکومت شاه عباس دوم (۱۰۷۷-۱۰۵۲ق/۱۶۶۶-۱۶۴۲م) ۷۱

۵-۳ یهودیان در دوران حکومت شاه سلیمان صفوی: ۹۲

۵-۴-۵- اوضاع یهودیان ایران در دوران حکومت شاه سلطان حسین صفوی: ۹۸

فصل ششم

بررسی اوضاع فرهنگی یهودیان ایران در دوره حکومت صفوی: ۱۰۶

۶-۱ ملا مشه هلوی ۱۰۹

۶-۲ ربی یهودا بن العازر ۱۱۰

۶-۳ بابایی بن لطف یهودی ۱۱۲

۶-۴ بابایی بن فرهاد: ۱۱۴

۶-۵ سعیدای سرمد کاشانی: ۱۱۵

۶-۶ بنیامین بن میثائیل ۱۱۶

۶-۷ مولانا عمرانی ۱۱۸

-نتیجه‌گیری ۱۲۰

منابع و مأخذ ۱۲۳

مقدمه:

این تحقیق برآن است، تا تصویر روشنی از وضعیت سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران در دوره‌ی حکومت صفوی را به دست دهد. اساساً وضع زندگی یهودیان ایران تا قبل از دوره حکومت صفوی، به عنوان مثال دوره‌ی حکومت ایلخانان تا حدودی اوضاع اجتماعی و سیاسی آنها در این دوره شرایط مطلوبی داشت و این شرایط مطلوب بیشتر مدیون «سعدالدوله»، وزیر ارغون شاه بود و در دوره حکومت ارغون بود که یهودیان بسیاری به ایران مهاجرت کردند و در دوره ایلخانان بار دیگر ایران به یکی از مراکز مهم پر جمعیت یهودی‌نشین تبدیل شد.

سعدالدوله طبیب شخصی ارغون که علاوه بر زبان عبری و فارسی به زبان ترکی و مغولی نیز اشراف داشت، در یک موقعیت سیاسی لیاقت خود را آشکار کرد و به عنوان وزیر ارغون معرفی شد. ابن عبری اشاره دارد که با ابتدای قدرت‌گیری او برخی از یهودیان دیگر مناطق به ایران مهاجرت کردند. او دخالت مسلمانان را در امور محدود کرد و اعضای خانواده‌ی خود را در بلاد مختلف به حکومت منصوب کرد. عملی که به تعبیر فیشل، خواه به منظور تثبیت مقام خود یا اعتمادی که به لیاقت آنان داشت، یکی از اشتباهات بزرگ وی محسوب می‌شود، اشتباهی که به قیمت جان برخی از یهودیان تمام شد. دوران او نه فقط برای یهودیان که برای عموم مردم دوران رونق و آبادانی بود؛ خواند میر با آن که هر جا نام سعد الدوله را می‌برد اشارات مغرضانه‌ای به یهودی بودن وی دارد، اما کتمان نمی‌کند در زمان وزارت سعد الدوله تمامت مملکت در غایت معموری و آبادانی بود و هیچ کس از امرا و ملازمان ارغون خان بر رعایا و مزارعان در هیچ باب ظلم و تعدی نمی‌توانست نمود. با قتل ارغون شاید بتوان این واقعه را نخستین گروش یهودیان ایران به اسلام، برای حفظ جان و در نتیجه‌ی قتل و فشار دانست.

پس از قتل سعد الدوله یهودی، تا مدتی آزار و تعقیب یهودیان ایران در شهرهای مختلف رواج داشت اما با به قدرت‌رسیدن خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی، وزیر مشهور غازان و محمد اولجایتو، از خانواده‌ای یهودی تا حدودی آرامش را به زندگی یهودیان ایران باز گردانید.

به طور کلی دوره حکومت ایلخانان در ایران، به جهت سیاست تساهل و مدارای دینی، دوره‌ی شکوفایی فرهنگی، اقتصادی و موفقیت‌های سیاسی یهودیان ایران بوده است.

اما در دوره حکومت تیموریان، وضع زندگی یهودیان در ایران چندان وضعیت مطلوبی نبود، در این دوره سیاست ذمی‌ستیزی «کشتار یهودیان» توسط تیمور، تسامح و مدارای جانشینان تیمور، و رویکرد حکمرانان ترکمان به مسیحیت از شاخصه‌های این دوره بود که اوضاع یهودیان ایران را به صورت نامطلوبی رقم زده بود.

در دوره تیموریان، بسیاری از مورخان یهودی از جمله حبیب لوی و والتر فیشل آلمانی در کتاب «قرون وسطای ایران»، این احتمال را داده‌اند که به دلیل خونریزی‌های تیمور و جانشینان او و جنگ‌های مداوم در این دوره، یهودیان از بین رفته‌اند و از جمعیت‌شان بقدری کاسته شده که دیگر اثر و نشانه‌ای تاریخی از آن‌ها بر جای نمانده است.

در دوره‌ی حکومت آق‌قویونلوها، یهودیان ایران تجارت پررونقی داشته‌اند اما در فرمان‌های رسمی فرمانروایان آق‌قویونلوها در جهت ایجاد تسهیلات زندگی و ساماندهی امور دینی ایشان از سوی حکومت مرکزی آق‌قویونلوها هیچ ذکری به میان نیامده است. اما در این دوره از امتیازهایی که برای ارامنه ایران، از جمله بخشیدن جزیه و معافیت‌های مالیاتی و تنفیذ پیشوای ارامنه از این دوره برجای مانده است که یهودیان ایران هیچ‌گاه از چنین امتیازهایی برخوردار نبوده‌اند.

براساس منابع اسلامی و چند منابع یهودی، پارسی، تصویری از زندگی اجتماعی و سیاسی اقلیت دینی یهودیان ایران در دوره صفوی به دست داده شده و عوامل تعقیب و آزار و ظلم و ستم و فشار حکومت بر آن‌ها و همچنین تغییر دین اجباری یهودیان ایران در این دوره، نحوه‌ی تعامل حکومت شاهان صفوی در برخورد با این اقلیت دینی در این دوره مورد نقد و بررسی قرار گرفته است.

در پژوهش حاضر، علاوه بر جست‌وجویی نسبتاً گسترده در منابع کهن اعم از تواریخ عمومی و محلی، منابع جغرافیایی و تاریخی و تک‌نگاری‌های تاریخی، از سفرنامه‌های سیاحان، سفیران و تاجران

اروپایی که از منابع ارزشمند در تاریخ اجتماعی محسوب می‌شوند، استفاده شده است. برخی منابع یهودی مانند «سفرنامه‌ی بنیامین بن یونا» و کتاب «آنوسی» بابایی بن لطف و «سرگذشت کاشان» بابایی بن فرهاد و ... نیز از منابع اصلی در این پژوهش به شمار می‌آیند.

از میان تحقیقات جدید درباره‌ی تاریخ یهود ایران، مشهورترین اثر، «تاریخ یهود ایران»، تألیف دکتر حبیب لوی است که صرف نظر از فضل پیشگامی در تألیف تاریخی مدون درباره‌ی یهودیان ایران آغاز سکونت در ایران تا دوره‌ی معاصر، بسیار جانبدارانه و بدون استناد به منابع کهن نوشته شده است.

از دیگر یهود پژوهان به نام که در این تحقیق آرا آنها مورد مطالعه و استفاده قرار گرفته، دکتر «والتر فیشل» است که از متخصصان تاریخ یهود ایران است که در این پژوهش به آثار ایشان رجوع شده است.

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱ بیان مسأله:

در تاریخ جوامع اسلامی اقلیت‌های مختلف مانند زرتشتیان، یهودیان و مسیحیان به عنوان «اهل ذمه» شناخته می‌شدند. هر چند حقوق این اقلیت‌های دینی با مسلمانان برابر نبود اما دارای حق حیات، حق مالکیت و حق دادرسی و شکایت به حاکمان را داشته‌اند. آن‌ها باید به دولت هم جزیه پرداخت می‌کردند. از یهودیان و سایر اقلیت‌های دینی به عنوان نیروهای جنگی در لشگرکشی استفاده نمی‌کردند و به نوعی وظیفه نداشتند در جنگ‌ها شرکت کنند و این یک امتیاز برای اهل ذمه بخصوص یهودیان بوده است. با تشکیل حکومت صفویه، تحول عظیمی در تاریخ ایران رخ می‌دهد و در این دوره رابطه دین و دولت به هم نزدیک می‌شود. تضادهای مذهبی آن‌ها با عثمانی‌های سنی مذهب، موجب اتخاذ سیاست‌های مذهبی خاصی نسبت به اقلیت دینی و مذهبی گردید.

با دقت و تأمل در تاریخ یهودیان ایران به عنوان یک اقلیت دینی، چنین استنباط می‌شود که یهودیان بیش از آن‌که به عنوان پیروان آئین موسی به لحاظ اعتقادات دینی و آئین‌های مذهبی خودشان، با پیروان دیگر اقلیت‌های دینی و مذاهب آنان اختلافاتی داشته باشند؛ به لحاظ ساختار و بافت جداگانه و مستحکم درونی که آن‌ها را به صورت یک جامعه مستقل و متمایز از دیگران نشان داده است؛ باز شناخته می‌شوند.

در واقع اقلیت یهودیان ایران هیچ‌گاه قابل قیاس با سایر اقلیت‌های دینی مانند زرتشتیان یا مسیحیان و یا ارامنه نبوده است، چنان‌که در بخش پراکنندگی جغرافیایی این نوشتار خواهیم دید، در ایران و با تغییر مراکز مهم سیاسی یا تغییر مسیر راههای بازرگانی و شکل‌گیری مراکز جدید اقتصادی، یهودیان ایران به سرعت در مراکز جدید اقتصادی مستقر می‌شده‌اند.

سیاست مذهبی عصر صفویه ادوار مختلفی داشت و با روی کار آمدن هر یک از شاهان صفوی، سیاست مذهبی این عصر رنگ خاصی به خود می‌گرفت. در اواخر قرن دهم و نیمه اول قرن یازدهم ه.ق (سده شانزدهم و هفدهم میلادی) که دوره حکومت شاه عباس اول و شاه صفی اول را مشتمل

است، سیاست مذهبی صفوی تا حدی مبتنی بر مدارا با ادیان و دیگر مذاهب و اقلیت‌های دینی بوده است.

تعصب دینی و مذهبی حاکم در دوره صفوی و نفوذ و قدرت روحانیون و علما در دستگاه حکومت صفوی، زمینه تعقیب و آزار برای یهودیان ساکن ایران و دیگر اقلیت‌های دینی را بوجود آورده بود.

۱-۲ صورت بندی تحقیق:

این تحقیق در پنج فصل صورت بندی شد:

در فصل «۲» به چگونگی پراکندگی جغرافیایی یهودیان ایران در دوره صفویه پرداخته شد، همچنین به بررسی آغاز ورود یهودیان به ایران، قدمت سکونت، همچون محله‌ها و گویش یهودیان ایران و نحوه چگونگی زندگی یهودیان در شهرهای مختلف ایران مورد بررسی قرار گرفت.

فصل «۳» به بررسی وضعیت سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران با شروع حکومت صفویان از سال (۹۰۷ ه.ق)، با آغاز حکومت شاه اسماعیل اول صفوی تا پایان دوره حکومت شاه محمد خدابنده، پرداخته شد. در این فصل به مفهوم نجاست غیر مسلمانان (اهل ذمه) و نقش نهادهای روحانیت در روند زندگی یهودیان ایران پرداخته شد. همچنین این فصل به بررسی نحوه تعامل شاهان صفوی از شاه اسماعیل اول صفوی تا شاه محمد خدابنده، با یهودیان ایران پرداخته شد.

فصل «۴» به بررسی تغییر و تحولات وضعیت زندگی یهودیان ایران، در عصر شاه عباس اول اختصاص یافت. این فصل در دو بخش تنظیم شد که بخش اول این فصل؛ مربوط به بررسی اوضاع سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران همزمان با روی کار آمدن شاه عباس اول صفوی می‌باشد. ماجرای ابوالحسن لاری در دوره سلطنت شاه عباس اول در این بخش مورد بررسی قرار گرفت. و بخش دوم این فصل؛ به بررسی اوضاع اقتصادی یهودیان ایران و مقایسه وضعیت اقتصادی یهودیان ایران با سایر اقلیت‌های دینی در این دوره مورد بررسی قرار گرفت.

در فصل «۵» به بررسی اوضاع سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران در دوره جانشینان شاه عباس اول مورد بررسی قرار گرفت. عصر شاه صفی که دوره آرامش و سکون برای یهودیان ایران بود، تغییر کیش اجباری یهودیان ایران در دوره حکومت شاه عباس دوم بنابر روایت بابایی بن لطف و دیگر شاهدین این ماجرا ارائه و بررسی شد.

مفاهیم جدید به مفهوم نو مسلمان، «آنوسی» به معنای یهودی مخفی و دو وقایع نامه‌ی «آنوسی» و «سرگذشت کاشان» نوشته‌ی دو یهودی کاشانی معرفی و بررسی شد. نفوذ روحانی متعصب شیعه، علامه محمد باقر مجلسی در دوره شاه سلطان حسین صفوی که در این فصل مورد بررسی قرار گرفت.

در فصل «۶» اوضاع فرهنگی یهودیان، مدارس، شاعران و عالمان یهودی در دوره‌ی صفویه بررسی شد.

۱-۳ هدف و ضرورت تحقیق:

هدف این پژوهش، باز شناساندن وضعیت سیاسی و اجتماعی یهودیان ایران در دوره صفویه و همچنین تاثیر نگرش مذهبی شاهان صفوی و رجال برجسته این دوره، بر وضعیت زندگی یهودیان و نحوه تعامل حکومت صفوی با اقلیت‌های دینی ساکن در ایران، بویژه یهودیان ایران می‌باشد.

۱-۴ سوالات تحقیق:

- ۱- سیاست های حکومت صفوی، در روند فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی و مذهبی یهودیان ایران تا چه اندازه تاثیر داشته است؟
- ۲- یهودیان عصر صفوی از نظر زندگی اجتماعی و اقتصادی در مقایسه با سایر اقلیت‌های دینی آن دوره، چه وضعیتی داشته‌اند؟